

Spis treści

WYKAZ SKRÓTÓW	5
BIBLIOGRAFIA	7
SŁOWO WSTĘPNE	21
WPROWADZENIE	23
ROZDZIAŁ I. POWSTANIE I POCZĄTKOWE DZIEJE MIEJSCOWOŚCI I PARAFII KAMIEŃ	
1. Terytorium parafii	29
1.1. Środowisko geograficzne	29
1.2. Początki osadnictwa na ziemi strzeleckiej	31
1.3. Początki chrystianizacji ziemi strzeleckiej	33
1.4. Najstarsze wzmianki o miejscowości	35
1.5. Powstanie parafii i jej granice	37
1.6. Miejscowości należące do parafii	38
1.6.1. Kamień Śląski (Kamień Wielki, Kamień, Camen, Kamen, Maior-Kamień, Mega-Kamień, Stein, Groß Stein)	39
1.6.2. Kamionek (Mały Kamień, Micro-Kamień, Klein Stein)	40
1.6.3. Łowiecko (Łowietzko, Owiecko, Owieckie, Lowicz)	41
1.6.4. Siedlec (Sielce, Schedlitz, Sedlitz, Alt Siedel)	41
1.6.5. Sprzęcice (Sprzentschütz, Sprzężyce, Sprenczicz)	42
1.6.6. Poznowice (Poznowitz, Einsiedel)	43
1.6.7. Górażdże (Gorasdze, Goradz, Waldenstein)	44
1.7. Sytuacja polityczno-religijna na ziemi strzeleckiej	45
1.8. Parafia Kamień na tle rozwoju dekanatu strzeleckiego	47
2. Obiekty kościelne	48
2.1. Kościół w Kamieniu	48
2.2. Kościół w Poznowicach	49
2.3. Cmentarz przykościelny	49
2.4. Plebania i zabudowania gospodarcze	49
3. Duszpasterze i kolatorowie parafii	50
3.1. Proboszczowie (do roku 1660)	50
3.2. Odrowążowie	51
3.3. Właściciele Kamienia – kolatorowie	52

4. Wierni	56
4.1. Ludność	56
4.2. Życie religijne	57

ROZDZIAŁ II. SYTUACJA PARAFII KAMIEŃ W OKRESIE STABILIZACJI KATOLICKIEJ ZA PATRONATU LARISCHÓW (1660–1799)

1. Wpływ patronatu Larischów na parafię kamieńską	59
1.1. Kolatorowie (patronowie) parafii	59
1.1.1. Balcar (Baltazar) von Larisch	60
1.1.2. Balcar (Baltazar) Ludwik von Larisch	60
1.1.3. Magdalena Engelburg-Kriszkowitz von Larisch z domu von Kottulińska	61
1.1.4. Ludwik Karol Hiacynt von Larisch	63
1.1.5. Zofia von Larisch z domu von Strachwitz	64
1.1.6. Larischowie jako budowniczości kamieńskiego zamku	66
1.2. Rola rodziny von Larisch w rozwoju parafii kamieńskiej	68
2. Stabilizacja życia w parafii po wojnie trzydziestoletniej	70
3. Miejscowości na terenie parafii	73
3.1. Kamień	73
3.2. Kamionek	75
3.3. Siedlec	75
3.4. Sprzęcice	76
3.5. Poznowice	76
3.6. Góraźdże	76
3.7. Miedziana	77
4. Obiekty sakralne i budynki parafialne	77
4.1. Kościół parafialny	77
4.1.1. Architektura	77
4.1.2. Wnętrze kościoła	78
4.2. Kościół filialny	83
4.3. Fundacja kaplicy zamkowej	84
4.4. Kapliczki i figury przydrożne	87
4.4.1. Kaplice	87
4.4.2. Kapliczki słupowe i figury przydrożne	88
4.5. Cmentarz przykościelny	89
4.6. Budynki administracyjno-gospodarcze	90
4.7. Szkoła parafialna	93
4.8. Szpital przykościelny	95
5. Duszpasterze i ich pomocnicy	95
5.1. Proboszczowie	96
5.1.1. Ks. Tomasz Burda	96
5.1.2. Ks. Jerzy Franciszek Lalok vel Lalock	96
5.1.3. Ks. Jakub Wacławczyk vel Wacławczyk, Wacławczych	97
5.1.4. Ks. Andrzej Pytlik vel Pytlick, Pitlik	98

5.1.5.	Ks. Adam Józef baron de Larisch	100
5.1.6.	Ks. Andrzej Kurda	101
5.1.7.	Ks. Józef Gärtner	101
5.1.8.	Ks. Stanisław Wiercioch vel Wierczioch, Viercioch	102
5.2.	Wikarzy	102
5.2.1.	Ks. Andrzej Kurda	103
5.2.2.	Ks. Wawrzyniec Starzyński	103
5.2.3.	Ks. Andrzej Buchta	103
5.3.	Kapelani zamkowi (fundatyści)	103
5.3.1.	Ks. Jan Suchwaletz vel Zuchwaletz, Zuchwalec	104
5.3.2.	O. Pius Hancke	104
5.3.3.	O. Bonifacy	104
5.3.4.	O. Dominik Sauer	104
5.3.5.	O. Józef Schäfer	105
5.4.	Inni księża pomagający okazynie w parafii kamieńskiej	105
5.4.1.	Ks. Franciszek Leschke	105
5.4.2.	O. Hiacynt	105
5.4.3.	Ks. Andrzej Jaroszczyk	105
5.4.4.	Ks. Mateusz Czocho	105
5.4.5.	O. Juliusz	105
5.4.6.	O. Rajmund	106
5.4.7.	O. Franciszek Ogórek (Ogoreck)	106
5.4.8.	O. Józef	106
5.4.9.	O. Wacław Skupień	106
5.4.10.	O. Regalatus	106
5.4.11.	O. Andrzej	106
5.4.12.	O. Teodor	106
5.4.13.	O. Leopold	107
5.4.14.	O. Sebastian Safars	107
6.	Mieszkańcy	107
6.1.	Liczba mieszkańców	107
6.2.	Witrycy	109
6.3.	Nauczyciele	110
7.	Życie religijne	112
7.1.	Ogólna charakterystyka życia religijnego	112
7.2.	Nauczanie i katechizacja	113
7.3.	Duszpasterstwo sakramentalne	113
7.3.1.	Chrzest św.	114
7.3.2.	Bierzmowanie	116
7.3.3.	Eucharystia	116
7.3.4.	Sakrament pokuty	118
7.3.5.	Sakrament namaszczenia chorych	119
7.3.6.	Sakrament małżeństwa	119

7.4. Sakramentalia	120
7.4.1. Pogrzeby	120
7.4.2. Poświęcenia i błogosławieństwa	121
7.5. Pielgrzymki i odpusty	121
7.6. Fundacje parafialne	122
7.7. Problem konwersji mieszkańców Miedzianej	124
7.8. Kult św. Jacka w Kamieniu	126
7.9. Związki parafii kamieńskiej z Górą Świętej Anny	127
 ROZDZIAŁ III. DZIEJE PARAFII KAMIEŃ W OKRESIE WYZWAŃ CZASÓW PRUSKICH ZA PATRONATU STRACHWITZÓW (1799–1945)	
1. Zmiana właścicieli Kamienia i kolatorów parafii	129
1.1. Ks. Ernest von Strachwitz	132
1.2. Hiacynt von Strachwitz	133
1.3. Hiacynt Ernest von Strachwitz	134
1.4. Hiacynt Karol von Strachwitz	134
1.5. Luiza von Strachwitz	135
1.6. Hiacynt von Strachwitz	135
1.7. Hiacynt Alojzy von Strachwitz	136
2. Miejscowości należące do parafii	139
2.1. Sytuacja polityczna	139
2.2. Rozwój miejscowości parafialnych	145
2.2.1. Kamień	145
2.2.2. Mały Kamień (Kamionek)	149
2.2.3. Miedziana	151
2.2.4. Góraźdże	152
2.2.5. Poznowice	153
2.2.6. Siedlec	154
2.2.7. Sprzęcice	156
2.3. Przemiany ekonomiczne. Początki rodzimego przemysłu	157
2.4. Rozwój demograficzny	160
3. Obiekty sakralne i budynki parafialne	161
3.1. Kościół parafialny	161
3.1.1. Architektura	161
3.1.2. Wnętrze kościoła	163
3.2. Kościół filialny	167
3.2.1. Architektura	167
3.2.2. Wnętrze	168
3.3. Kaplica zamkowa	169
3.4. Budynki administracyjno-gospodarcze	171
3.4.1. Plebania	171
3.4.2. Zabudowania gospodarcze	171
3.4.3. Plebania w Poznowicach	172

3.4.4. Majątek kościelny	172
3.5. Kaplice, figury i krzyże przydrożne	175
3.5.1. Kaplice	175
3.5.2. Kapliczki słupowe, figury i krzyże przydrożne	177
3.6. Szpital przykościelny, tzw. szpitalik	180
3.7. Klasztor Sióstr Służebniczek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej	181
3.8. Cmentarze	182
3.8.1. Cmentarz przykościelny	182
3.8.2. Cmentarz parafialny	183
3.8.3. Cmentarz zmarłych na cholerę	183
3.8.4. Cmentarz w Poznowicach	184
4. Duszpasterze i ich współpracownicy	185
4.1. Proboszczowie	185
4.1.1. Ks. Stanisław Wiercioch vel Wiercioch	185
4.1.2. Ks. Wawrzyniec Starziński vel Starzinsky, Starczinski	186
4.1.3. Ks. Arnold Gabor	187
4.1.4. Ks. Józef Scholtyssek	188
4.1.5. Ks. Alojzy Grošek vel Groszek	190
4.1.6. Ks. Franciszek Bilzer	191
4.1.7. Ks. Alfred Bittner	192
4.2. Wikarzy	192
4.2.1. Ks. Wawrzyniec Starziński	192
4.2.2. Ks. Rudolf Theimert	192
4.2.3. Ks. Jerzy Steuer	193
4.2.4. Ks. Karol Bank	193
4.2.5. Ks. Józef Lindner	193
4.2.6. Ks. Alfred Bittner	194
4.3. Fundatyści (kapelani zamkowi)	194
4.3.1. Ks. Daniel Blachnik	194
4.3.2. Ks. Jerzy Blaszczyk vel Blasztzik, Blaschczik, Blaschtzik, Blaschitzik	194
4.3.3. O. Honorat Józef Włodarski	195
4.3.4. O. Franciszek Bernard Chmielowski	196
4.3.5. Ks. Wincenty Mattwig	196
4.3.6. Ks. Michał Lorek	197
4.3.7. Ks. Franciszek Pucher	197
4.3.8. Ks. Tomasz Ponk	197
4.3.9. Ks. Antoni Kempa	198
4.3.10. Ks. Augustyn Zedler	198
4.3.11. Ks. Rudolf Theimert	198
4.3.12. Ks. Paweł Ruschkowski (Ruskowski)	198
4.3.13. Ks. Antoni Duczek	199

4.3.14. Ks. Maciej von Straaten	199
4.3.15. Ks. Jerzy Steuer	199
4.3.16. Ks. Karol Bank	200
4.3.17. Ks. Józef Lindner	200
4.3.18. Ks. Alfred Bittner	200
5. Szkolnictwo	200
5.1. Szkoły na terenie parafii kamieńskiej	202
5.2. Nauczyciele w parafii kamieńskiej	205
5.2.1. Kamień	205
5.2.2. Kamionek	208
5.2.3. Poznowice	209
5.2.4. Siedlec	210
5.2.5. Górażdże	212
5.2.6. Miedziana	212
6. Wierni	213
6.1. Kwestie wyznaniowe	213
6.2. Język	215
6.3. Pracownicy kościelni	217
6.3.1. Witrycy, rada parafialna	217
6.3.2. Kościelni	219
6.3.3. Organiści	219
7. Życie religijne	220
7.1. Odprawianie Mszy św. i nabożeństw	221
7.2. Duszpasterstwo sakramentalne	223
7.2.1. Chrzest	223
7.2.2. Bierzmowanie	224
7.2.3. Pokuta	225
7.2.4. Eucharystia	226
7.2.5. Sakrament chorych	227
7.2.6. Małżeństwo	227
7.2.7. Pogrzeby	228
7.3. Nauczanie religii, katechizacja	229
7.4. Powołania kapłańskie i zakonne w parafii	230
7.4.1. Ks. Karol Myśliwiec	230
7.4.2. Ks. Karol Mathea (Mateja)	231
7.4.3. Ks. Seweryn Jendrysik (Jędrysik)	232
7.4.4. O. Rafał Walenty Bekiersz OFM	233
7.4.5. O. Firmin Józef Matuszek OFM	233
7.4.6. S. Romualda (Anna) Pohla	233
7.4.7. S. Brygida (Apolonia) Pohla	234
7.4.8. S. Walburga (Maria) Reinert	234
7.4.9. S. Symfroza (Marta) Rygol	234
7.4.10. S. Bronisława (Anna) Woźnica	234

7.4.11. S. Stanisława (Klara) Dziendzielski	234
7.4.12. S. Maria Wienczysława (Paulina) Żmuda	235
7.5. Odpusty i jubileusze	235
7.5.1. Odpust św. Jacka	235
7.5.2. 600. rocznica śmierci św. Jacka	236
7.5.3. 300-lecie kanonizacji św. Jacka	237
7.5.4. 700. rocznica śmierci bł. Czesława	238
7.6. Bractwa i stowarzyszenia religijne	238
7.6.1. Bractwo Żywego Różańca	239
7.6.2. Trzeci Zakon św. Franciszka	239
7.6.3. Kongregacja Mariańska (sodalicia)	239
7.6.4. Związek Katolickich Mężczyzn	240
7.6.5. Związek Katolickich Matek	240
7.6.6. Bractwo Matki Bożej Dobrej Rady	240
7.6.7. Związek Katolickich Robotników	241
7.6.8. Stowarzyszenie św. Bonifacego	241
7.6.9. Stowarzyszenie św. Karola Boromeusza	241
7.6.10. Caritas	241
7.6.11. Misyjne Dzieło Dzieciątka Jezus (Dzieło Dzieciństwa Pana Jezusa)	241
7.7. Tradycje religijne (zwyczaje) w parafii kamieńskiej	242
7.7.1. Zwyczaje związane z sakramentami i życiem codziennym	242
7.7.2. Zwyczaje związane z rokiem kościelnym	243
7.8. Pielgrzymki i procesje	246
7.9. Rekolekcje i misje św.	248
7.10. Kult świętych w parafii kamieńskiej	248
7.10.1. Święci kamieńscy	248
7.10.2. Inni święci	251

ROZDZIAŁ IV. MIEJSCOWOŚĆ I PARAFIA KAMIEŃ

PO II WOJNIE ŚWIATOWEJ (1945–1995)	253
1. Parafia kamieńska w nowej sytuacji społeczno-politycznej	253
1.1. Miejscowość i parafia kamieńska w czasie frontu II wojny światowej	253
1.2. Sytuacja społeczno-polityczna na ziemi strzeleckiej	256
1.3. Sytuacja Kościoła w nowej rzeczywistości ustrojowej	257
1.4. Stosunki Kościół – państwo i ich reperkusje w parafii kamieńskiej ...	259
1.5. Mieszkańcy parafii po II wojnie światowej – rozwój demograficzny ..	262
1.6. Percepcja polskości przez mieszkańców parafii	265
1.7. Sytuacja materialna mieszkańców	267
1.8. Problem dojazdu do kościoła	268
1.9. Praca zarobkowa na Zachodzie	270
1.10. Zmiany w charakterze miejscowości wchodzących w skład parafii po 1945 r.	271
1.10.1. Kamień Śląski	271

1.10.2. Kamionek	272
1.10.3. GóraŹdŹe	273
1.10.4. Miedziana	274
1.10.5. Poznowice	274
1.10.6. Siedlec i SprŹecice	274
2. Kościół parafialny i inne obiekty sakralne	275
2.1. Kościół parafialny	275
2.2. Kościół filialny	279
2.3. Kaplica zamkowa	280
2.4. Kaplice w poszczególnych wioskach parafii	284
2.4.1. Kaplica w Kamionku	284
2.4.2. Kaplica w GóraŹdŹach	285
2.4.3. Kaplica w Miedzianej	287
2.4.4. Kaplica w Siedlcu	288
2.4.5. Kaplica w SprŹecicach	289
2.4.6. Kaplica klasztorna	289
2.5. KrzyŹe przydroŹne i figury	290
2.5.1. Kamień ŹlŹski	290
2.5.2. Kamionek	291
2.5.3. Poznowice	291
2.5.4. Siedlec	292
2.5.5. SprŹecice	292
2.5.6. GóraŹdŹe	293
2.5.7. Miedziana	293
2.6. Klasztor	293
2.7. Cmentarze	295
2.7.1. Cmentarz przykościelny	295
2.7.2. Cmentarz parafialny	295
2.7.3. Cmentarz zmarłych na cholerę	296
2.7.4. Cmentarz w Poznowicach	296
2.8. Plebania, majątek kościelny i uposaŹenie proboszcza	296
2.9. Państwowy Dom Dziecka (1945–1954)	299
3. Duszpasterze parafii i ich współpracownicy	300
3.1. Proboszczowie	300
3.1.1. Ks. Alfred Bittner	300
3.1.2. Ks. Brunon Ploch	303
3.1.3. Ks. Rufin Grzesiek	304
3.1.4. Ks. Herman Piechota	305
3.2. Wikarzy	306
3.2.1. Ks. Jan Karkosz	306
3.2.2. Ks. Józef Kampka	306
3.2.3. Ks. Brunon Ploch	308
3.2.4. Ks. Eryk Czech	308

3.2.5. Ks. Konrad Kobiński	308
3.2.6. Ks. Józef Świec	309
3.2.7. Ks. Kazimierz Czajka	309
3.2.8. Ks. Bernard Kussy	309
3.2.9. Ks. Józef Pikos	310
4. Pracownicy kościelni	310
4.1. Służba kościelna	310
4.1.1. Organiści	310
4.1.2. Kościelni	311
4.1.3. Grabarze	312
4.2. Rada Parafialna	312
4.3. Katecheci	313
4.3.1. Marta Dziwisz	314
4.3.2. S. Czesława Kordek	314
4.3.3. Katechetki po 1985 r.	315
5. Działalność duszpasterska	315
5.1. Warunki i sposoby oddziaływania duszpasterskiego w parafii kamieńskiej	315
5.2. Sprawowanie Najświętszej Eucharystii	318
5.3. Głoszenie słowa Bożego i katechizacja	321
5.3.1. Kazania i homilie	321
5.3.2. Katechizacja	323
5.4. Rekolekcje i misje	327
5.5. Nabożeństwa pozaliturgiczne	328
5.6. Odpusty parafialne	330
5.6.1. Odpust św. Jacka (tzw. odpust wielki)	330
5.6.2. Odpusty ku czci bł. Czesława i bł. Bronisławy (tzw. odpusty małe)	332
5.6.3. Odpust kapliczny, czyli zamkowy	332
5.7. Jubileusze	333
5.7.1. 700. rocznica śmierci św. Jacka (1957)	333
5.7.2. Uroczystości milenijne (1966)	335
5.7.3. Obchody Roku Świętego w Sanktuarium św. Jacka w Kamieniu (1975)	338
5.7.4. 800-lecie urodzin św. Jacka (1983)	339
5.7.5. 400-lecie kanonizacji św. Jacka (1994)	339
5.8. Nawiedzenie obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej (1966)	342
5.9. Działalność charytatywna	343
5.10. Wizytacje kanoniczne	44
5.11. Zgromadzenie zakonne	346
6. Życie religijne	349
6.1. Pojęcie religijności. Kryteria żywotności religijnej	349
6.2. Praktyki religijne jako sprawdzian żywotności religijnej	350

6.3. Stan praktyk religijnych	351
6.3.1. Praktyki jednorazowe	352
6.3.2. Regularne obowiązki religijne	362
6.3.3. Praktyki nadobowiązkowe	367
6.4. Stowarzyszenia i związki religijne wiernych	376
6.4.1. Bractwo Różańca Św. (Żywy Różaniec)	377
6.4.2. III Zakon św. Franciszka	378
6.4.3. Kongregacja mariańska (sodalicia)	378
6.4.4. Bractwo Matki Bożej Dobrej Rady	378
6.4.5. Koło Ministrantów	379
6.5. Kult św. Jacka	379
6.6. Powołania kapłańskie i zakonne dowodem prężności parafii kamieńskiej	381
6.6.1. Ks. Jan Rygol	381
6.6.2. Ks. Józef Pola (Pohla)	381
6.6.3. Ks. Franciszek Grabelus	381
6.6.4. Ks. Herman Mandok	382
6.6.5. Ks. Jacek Woźnica	382
6.6.6. Ks. Norbert Matuszek	382
6.6.7. Jan Nowak OFM	382
6.6.8. Ks. Andrzej Morawiec	383
6.6.9. S. Gertruda Nowak	383
6.6.10. S. Małgorzata Mandok	383
6.6.11. S. Maria Gebauer	384
6.6.12. S. Krystyna Dyga	384
6.6.13. S. Małgorzata Gebauer (Bartoń)	384
6.6.14. S. Elżbieta Pluta	385
6.6.15. S. Bernadeta Konieczny	385
6.6.16. S. Irmina Beata Pytel	385
6.6.17. S. Hiacenta Iwona Derdaś	385
6.7. Zwyczaje znakiem żywotności parafii	386
7. Moralność religijna	391
7.1. Znajomość norm i ocen moralnych	392
7.2. Zachowanie moralne	393
ZAKOŃCZENIE	397
ZUSAMMENFASSUNG	401
INDEKS NAZWISK	403
INDEKS MIEJSCOWOŚCI	411
MAPY	419